

УДК 341.01

Хонін В. М.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
міжнародного права, Інститут міжнародних
відносин Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), khonin@i.ua

ІНДИВІДИ – СУВЕРЕНІТЕТ РОЗУМУ ТА МІЖСОЦІУМНІ ВІДНОСИНИ

Формується система статусних свобод і обмежень, що визначають становище людей які володіють суверенітетом розуму безпосередніх суб'єктів міжсоціумних взаємодій в загальному біхейвіоральному просторі буття Людства.

Ключові слова: індивід, біхейвіоральна одиниця, біхейвіоральний простір, суверенітет розуму, модельні обмеження, геоцивілізаційний простір, «та'аверен».

У випадку, коли сутність суб'єкта, що володіє розумом, як найменш подільною відносно–замкнутої системи в колі його оточення виявляється в реальному затвердженні властивих йому якостей: самовизначеності, самодостатності і самокеруванні, які, відповідно, виражаються, в його здатності до продукування самостійно організованих дій, його можна вважати **індивідом**.

Стан подібної розумної системи – індивіда залежить: по–перше, від реалізації ним сукупних соціальних властивостей, що складають умови його саморозвитку і особливі можливості його взаємодії з іншими, тобто від порядку та умов функціонування його *внутрішнього середовища*; по–друге, від рівня і ступеня зв'язку з явищами, що відображають стану кіл його найближчого, безпосереднього і опосередкованого оточення, тобто від обурюючих впливів зовнішнього для індивіда *середовища*.

Подібні властивості індивіда можуть бути охарактеризовані через відповідний ряд виконуваних ним *функцій* – напрямків його активності щодо збереження своєї цілісності та самодостатності, які, у свою чергу, пов'язані з *цілеспрямованістю* індивіда – його прагненням на основі самокерування змінити свій стан та / або стан середовища.

Індивіди, здатні до подібної поведінки, що природно формується їх ресурсним станом і станом середовища їх цілеспрямованої діяльності, володіють по відношенню до всіх інших учасників, що знаходяться в даному середовищі, статусом *біхейвіоральної одиниці*. «*Біхейвіоральна одиниця* – постулював Кеннет Боулдінг, – якесь складене ціле або організація, здатна приймати різні стани, зберігаючи одночасно загальну тотожність або кордони» [1, с. 2].

У той же час ареал їх діяльності в межах виділеного їх цілеспрямованістю середовища, дослідник може визначити як його (даного суб'єкта) *біхейвіоральний простір*. Відповідно, кілька суб'єктів одного виділеного сегмента і / або сектора середовища їх діяльності формують в деяких темпоральних межах *загальний* для них *біхейвіоральний простір*. «*Біхейвіоральний простір* – це стан біхейвіоральної одиниці на певному відрізку часу, визначається сукупністю цінностей або змінних. ... Свій біхейвіоральний простір має кожна зі сторін, але в процесі їх взаємодії з іншою стороною виникає їх загальний *біхейвіоральний простір* [1].

Будучи особливо складною формою існування і вищою формою руху матерії, частиною реального світу, «*суспільство індивідів*» – суспільство володіючих розумом людей, в силу об'єктивних законів і конкретних

обставин свого розвитку, постійно зазнає впливу різного класу біхейвіоральних одиниць. І хоча в його об'єктивному прагненні людське суспільство мало б бути єдиним в процесі взаємодії антропоса з природою, в той же час, аж до сучасного етапу його життя, воно змушено бути розділеним на окремі соціальні системи, що мають, відповідно і по–різному сформовані, мінливо загальні для сучасних ім суб'єктів біхейвіорального простору.

«У нас є певне традиційне уявлення про те, що ми представляємо собою в якості окремих індивідів – зазначає *Норберт Еліас*. – У нас також є певне уявлення про те, що ми маємо на увазі, коли говоримо «суспільство». Але обидва цих уявлення – те, як ми усвідомлюємо себе як суспільство, і те, як ми усвідомлюємо себе в якості індивіда, – ніколи не з'єднуються в одне ціле. У той же самий час ми, поза всяким сумнівом, більш–менш ясно усвідомлюємо, що насправді між індивідом і суспільством не існує подібної прірви. Ніхто не стане сумніватися в тому, що індивіди утворюють суспільство і що всяке суспільство – це *суспільство індивідів*» [2, с. 18–19].

Всі відносини, де індивідом виступає людина, є відносинами громадськими, включаючи і відносини людини з природою. Процес історичного розвитку людського суспільства є незворотнім, і характер відносин сучасного людині суспільства детермінує його соціальну сутність. Але людина володіє і властивостями, що додають йому індивідуальність, що визначають особливості його взаємин з іншими людьми, суспільством в цілому. «Одна з найбільших особливостей розвитку суспільства на відміну від природи полягає в тому, – писав Ф. Енгельс, – що в суспільстві діють люди, що володіють свідомістю, волею, що ставлять перед собою певні цілі» [3, с. 306].

До цих властивостей людини відносяться, насамперед, її здатність відображати у своїй свідомості себе і навколишній світ, створюючи *інформаційно–креативні моделі* цього світу і керуватися ними у реалізації своїх життєвих прагнень. Людина володіє розумом. І її **розум суверенний**. «Відповідно до сучасного, демократичного, і я б наважився сказати, істинного розумінням *свободи*, – писав філософ і політик Алексіс Токвіль, – передбачається, що кожна людина, отримавши від природи достатнє знання, щоб побоюватися за свою долю, з народженням отримує і рівне право жити незалежно від собі подібних у всьому, що стосується особисто її, і вирішувати свою долю на свій розсуд ... Оскільки кожен має на самого себе абсолютне право, суверенна воля може виникати з об'єднання всіх волей. З цього часу підпорядкування втрачає свою моральність, і немає більш проміжної сфери між героїчними і мужніми чеснотами громадянина і незмінною послужливістю раба» [4, с. 63].

Це означає, що **людина**, як істота, що володіє розумом, в принципі **вільна** розпоряджатися собою і **вправі** на основі своєї незалежності від інших суб'єктів її соціального буття, відповідно, **суверенної волі**, визначати не тільки формат, а й цілеспрямованість своїх дій, тобто, здійснювати як *володарювання над* своєю поведінкою так і *володіння* своїм тілом і належний їй, відповідно до прийнятих нею умов співжиття з іншими розумними, матеріальною і духовною *власністю*.

Однак людина володіє суверенітетом розуму, живе все ж у суспільстві собі подібних. *Суверенітет Розуму* є одним з ключових понять у творчості *В. Кузена, Д. де Трасса* (1819), *Б. Констана* (1822–1824). «Я вірю в суверенітет

розуму, справедливості, права – писав один з фундаторів філософського напрямку французьких «доктринерів» Ф. Гізо, – ось де справжній суверен, якого шукають всі на світі й будуть шукати завжди, оскільки розум, істина, справедливість ніколи не бувають абсолютно повними і непогрішними. Жодна людина, жодна людська спільнота не володіють ними у всій повноті – без вади і без кордонів». ... Ніяка влада не є досконалою до тих пір, поки існує «проміжок» між цією владою і вищим Розумом – вважав він. Суверенітет не може бути присвоєний ні народом, ні правителем; суверенітет не існує ні як принцип, ані як мета політики. Людські спільноти «нездоланно вірять» в суверенітет і прагнуть до нього, «бажають підкорятися йому і тільки йому, і це їх бажання невичерпне» [5, с. 141].

Необхідність спільного проживання в конкретних умовах виділеного просторово-часового континууму життєвого простору Людства пов'язує людей. Але з іншого боку, природна окремість від інших, не збігається з цими іншими функціональністю буття, ставить людину в особливий стан відносно відособленості від інших, у спільному для них біхейвіоральному просторі соціальних компромісів.

Подібного роду фундаментальні стани підводять індивіда до необхідності затверджувати, розвивати і захищати своє статусне положення в суспільстві, яке по суті своїй є лише формалізованим відображенням його власного суверенітету розуму, в системі соціального порядку встановленого як у цьому «індивідуальному суспільстві», так і в загальному біхейвіоральному просторі міжнародного співтовариства виділеного темпорального періоду даної йому сучасності.

Відповідно, параметри мінливого за час його життя статусного положення постійно стимулюють індивіда до встановлення його раціональних компромісів з тими іншими, кожен з яких також володіє власним суверенітетом розуму. Внаслідок подібних безперервних процесів у всіх людей, що живуть в «суспільстві індивідів» і в сучасному їм світовому просторі буття Людства, з'являється потреба в самонакладенні певних модельних та/чи ситуативних обмежень своєї біхейвіоральної свободи. «Свобода для людини, – постулював Ф. Гізо, – є лише можливістю скоритися визнаній нею істині і співвідносити з нею свої дії. У такій якості свобода гідна вслякого шанування, але вона гідна шанування тільки в такій якості» [6].

Трансформація біхейвіорального простору індивіда визначається не тільки його рольовими функціями в суспільстві, а й форматами організаційних і стратифікаційних структур соціумів, до яких він належить. А будь-яка людина, природно належачи до узгодженого форматами його буття комплексу соціальних утворень свого «індивідуального суспільства», в той самий час завдяки «груповій Ми – ідентичності на загальнолюдському рівні» пов'язаний певною мірою зі структурами всього світового соціуму даної йому сучасності.

Необхідність спільного буття ряду індивідів, в синергії співпадаючи за функціонально значимим параметрами, пов'язує людей в рамках цих соціумів. І хоча в об'єктивному прагненні людське суспільство мало б бути єдиним в процесі взаємодії антропоса з природою, в той же час, аж до сучасного етапу його життя, воно примушено бути розділеним на окремі соціальні системи, що мають, відповідно і по-різному сформовані, мінливо загальні для сучасних їм суб'єктів біхейвіорального простору.

Відносини між людьми, здатними бути активними суб'єктами цих біхейвіоральних просторів, і створюють власне соціальні системи, що є, відповідно, складовими частинами людського суспільства. Це стосується, у тому числі, і системи міжнародних відносин.

Суб'єктизація, як стадія змістовної трансформації спонукальних мотивів міжсоціумних відносин, пов'язана саме з тим, що з реального для кожного соціуму в заданий темпоральний період набору соціальних структур природно виділяються ті їх елементарні одиниці, які, володіючи якостями суб'єктів, найбільш повно сприймають потреби відповідних соціальних об'єктів і послідовно перетворюють їх у вже свої власні мотиви, орієнтовані на безпосередню участь у міжнародних взаємодіях.

Міжнародні відносини, у свою чергу, будучи відносинами між окремими відносно-відокремленими соціумами, в той же час практично здійснюються як відносини між реальними «суспільствами індивідів» і виражаються в практичних діях конкретних людей, які продукують свої дії в міжнародному середовищі.

Звідси випливає, що у разі здібності людини до продукування самостійно організованих дій за межами «індивідуального суспільства» і прояви деякої його самодостатності у виділеному йому біхейвіоральному просторі, ця людина може бути сприйнятий індивідами інших соціумів як біхейвіоральна одиниця одного із загальних біхейвіоральних просторів міжнародного середовища і, відповідно, буде наділений статусом суб'єкта міжнародних відносин.

Самоідентифікація особистості в якості індивіда, що належить окремому «суспільству індивідів», і, в той же час, що виступає в ролі суб'єкта міжнародних відносин продукує проблеми «свій – чужий» міжсоціумного спілкування. Відповідно, це спонукає до існування ряд внутрішньо соціумних і міжсоціумних біхейвіоральних обмежень щодо участі індивіда в міжнародних відносинах.

При цьому обмеження його свобод, зобов'язань і прав особистості, слід розглянути лише як проекцію модельних обмежень саме на прояв суверенітету розуму, пов'язаного з буттям людини в громадянському суспільстві. На визначення меж участі індивіда в міжсоціумній взаємодії, насамперед, реально і суттєво впливають статусні обмеження особистих біхейвіоральних просторів індивідів.

При цьому найбільш серйозними внутрішньо соціумними та міжнародними обмеженнями модельного типу цього класу є формати зв'язку людини з «індивідуальним суспільством», яке при державній організації цього суспільства перетворюється в юридичний зв'язок держави та індивіда – в громадянство. Особливості становища людини в «індивідуальному суспільстві» відповідають статусу апатрида – особи без громадянства, біпатрида – особи з подвійним громадянством, іноземця – особи з громадянством іншої країни, визначають відмінності в межах цілого ряду кластерів його біхейвіоральних обмежень.

Це стосується і інших політичних обмежень модельного типу, що визначають положення людини в соціумі, посадових і особистих зобов'язань і прерогатив, обмежень свобод і прав особистості. У цьому проявляються функціонали особливих статусів особистості у вигляді: представництва господарюючих

суб'єктів, громадських організацій, церкви, державних установ, військовослужбовців та службовців органів громадського порядку, інших державних службовців, включаючи дипломатів і персон, які займають вищі державні пости і т.п.

У значимому вигляді відмінності в межах задоволення цілого ряду кластерів модельних обмежень індивіда в біхейвіоральному просторі міжнародної середовища визначають *стратифікаційні статуси* особистості. І хоча функціонали цих статусів значимо проявляються, насамперед, у внутрішньо соціумному середовищі, як його реальні можливості по використанню блага наданого йому даним «індивідуальним суспільством», вони здатні відчутно проявитися і в міжнародному просторі.

Але ось *світоглядні обмеження* релігійного та іншого ідеологічного плану у суб'єктів, що беруть участь у загальних біхейвіоральних просторах міжнародного середовища, завжди мали і досі певною мірою мають характер модельних обмежень, оскільки багато в чому, незважаючи на справжні причини виникнення міжнародних взаємодій, визначають підстави для позиційного протистояння суб'єктів конкретних соціумів, що беруть участь в них. Навіть у випадках, коли індивіди, вступаючи в міжнародні взаємодії, стримують або свідомо приховують свої розбіжності в поглядах і позиціях, їх реальна поведінка в конкретному міжнародному середовищі у всіх випадках, явно чи неявно, але буде пов'язана зі звичними для них біхейвіоральними модельними характеристиками.

Те ж саме можна сказати і про *інтелектуальні*, що включають, насамперед, освітні, та й інші тренди цього класу, *обмеженнях* біхейвіорального простору індивідів вступають у взаємодії в міжнародному середовищі. Модельні характеристики цього класу біхейвіоральних обмежень визначають, по можливості, не тільки пріоритети креативних моделей свідомості особистості, вибір ними лінії поведінки в загальних біхейвіоральних просторах міжнародного середовища, але й сам сегмент цього простору. Більше того, параметри інтелектуального цензу не змінюють, як правило, характеристики біхейвіорального простору індивідів, але завжди сприяють вибірковості їх векторної орієнтації в загальному біхейвіоральному просторі міжнародного середовища.

Вельми значущими, і досить повільно змінні в історичному дискурсі реального світового соціуму, є функціонали статусного положення будь-якої людини, як суб'єкта міжнародних відносин, пов'язані з його особистими етнонаціональними характеристиками, і виникаючими, в залежності від них, модельними обмеженнями загального біхейвіорального простору міжнародного середовища.

Слід врахувати, що існування окремих відносно відокремлених суспільств індивідів, що володіють, завдяки особливій, загальній для них, адаптаційній системі виживання в природному середовищі, подібними фенотипічними і, в цілому генотипними, ознаками, не може не привести до особливого порядку функціонування загального для даного «індивідуального суспільства» біхейвіорального простору. І для того, щоб захистити його від вторгнення інших суб'єктів, які не належать до даного соціуму, це суспільство послідовно вибудовує для них певним чином організований порядок входження в цей загальний простір, перетворюючи його в результаті

на виділений біхейвіоральний простір міжнародного середовища.

Виникаючі при цьому модельні протиріччя «свій – чужий» організації загального біхейвіорального простору міжнародного середовища природно пов'язані з *антропогенними і етногенними компліментарностями*, що вступають у взаємодію індивідів, і, як правило, звично для цих людей, вкладаються у відносини між окремими відносно-відокремленими соціумами – в міжнародні відносини.

До додаткових модельних обмежень особливого класу, звичної для людей природи, слід віднести *вікові обмеження* на участь суб'єктів, що належать до цього розряду, в міжнародних відносинах. Зрозуміло, що подібні модельні обмеження завжди формуються насамперед у межах «індивідуальних суспільств», до яких ці люди належать, але в біхейвіоральному просторі міжнародного середовища ці органічні обмеження на прояв суверенітету розуму не тільки будуть жорстко пов'язані з усіма обмеженнями іншого класу, як зазначеними вище, а і тими, які будуть позначені тут нижче, але і набувають особливу статусну значимість. Зрозуміло, що в процесах залучення суб'єктів цього статусного розряду в міжнародні взаємодії, їм повинні бути кореспондовані певні права та заходи захисту, які на сучасній стадії розвитку світового соціуму мають і певний конвенційний формат. У реальності, при організації міжнародних взаємодій, цей клас обмежень проявляється як досить істотний і повинен особливо враховуватися.

До класу модельних обмежень суверенітету розуму, як немовби загальної природи, у процесах участі в міжнародних відносинах відносять і ті, що визначають як *гендерні обмеження*. Однак, хоча цей клас обмежень більш ніж часто проявлявся в конкретному житті Людського суспільства ранніх історичних періодів, разом з тим він зовсім не є модельним. По суті своїй вони являють собою лише часто повторювані ситуативні обмеження загальних біхейвіоральних просторів міжнародного середовища, що пов'язані з фактичними структурно-соціумними та ментальними відносинами людей в рамках конкретних соціумів, дотичних в міжнародному середовищі.

Те ж саме можна сказати і про часто проявляемі, насамперед, в колоніальному минулому Людства *расових обмеженнях*, прагматична ситуативність яких для нас зараз явна і ясна. При цьому конкретні обмеження для суб'єктів, що мають фенотипічні ознаки, що відрізняють їх від домінуючих суб'єктів в конкретному загальному біхейвіоральному просторі міжнародного середовища, ніколи не скасовували органічно властивий їм суверенітет розуму, а лише обмежували їхні особисті можливості, права та роль в організації міжнародних взаємодій, внутрішньодержавною стратифікацією «індивідуальних суспільств».

Для індивідів, що виступають у ролі суб'єктів міжнародних відносин, всі, до цього моменту перераховані класи обмежень, відносяться лише до розрядів, коригуючих їх загальний біхейвіоральний простір міжнародного середовища. Вони, певною мірою, накладаються на ряд інших темпоральних і ситуативних обмежень, пов'язаних з життєвими циклами «індивідуальних товариств, та й світового соціуму в цілому. Внаслідок цього, накладаючись на збільшуваний кола зобов'язань, значно звужуються в ньому суверенні волі людей.

На перше місце в біхейвіоральній моделі буття Людства приходять контент прагматичних міжнародних компромісів, в межах яких функціональні особливості рольового статусу особистостей в структурах «індивідуального суспільства» і визначають по більшій мірі статусні можливості людей виступати в ролі суб'єктів міжнародних відносин.

Все це і визначає, зрештою, реальні для конкретних індивідів у виділеному темпоральному періоді буття людського суспільства світові *простори особистісного міжнародного спілкування*.

У межах світових просторів особистісного міжнародного спілкування слід, передусім, виділити глобальний і регіональний *інформаційний простір*, що включає: інформаційне відображення подієвих рядів, що мають певний вплив на процеси синергетичного буття розділеного на окремі соціуми Людства; інформаційний супровід розвитку світових соціальних процесів; з безпосередньою участю конкретних індивідів в особистісному міжнародному спілкуванні, викликане прагненням в накопиченні і передачі знань; транспортування у поза соціум світоглядних концептів і релігійних цінностей; просування в міжнародний простір культурних цінностей; інформатизоване відображення соціальних мереж в межах інтернаціональних спільнот і т.д. і т.п.

Межі простору особистісного міжсоціумного інформаційного обміну не тільки реально широкі, а його обсяги воістину більш ніж значимі і полісистемні, але вони мають ще й послідовно здійснювану в століттях тенденцію до подальшого розширення. Тим не менш, при цьому, множинні спроби держав, навіть в епоху глобалізації, спрямовані на *контролінг* цього простору.

При цьому слід враховувати, що «*контролінг*» – (англ. *Controlling*) це систематичний контроль, відстеження ходу виконання поставлених завдань з одночасною корекцією роботи. Здійснюється на основі дотримання встановлених стандартів і нормативів, постійного регулювання та моніторингу, як найважливіше завдання економічного управління». Практичний вплив подібних обмежень особливо проявляється у випадку, коли необхідним представиться необхідність підкреслити специфіку *міжнародного простору представницьких переміщень*, визначених статусним становищем особи і, відповідно, функціоналом його міжнародних зобов'язань в громадських організаціях, в політичних і релігійних інтернаціоналах, в бізнес і наукових спільнотах, в інформаційних пулах і т.д.

У цьому плані, слід оцінити значимість *міжнародного простору особливих статусно-представницьких переміщень особистості* – простору особистісного міжнародного спілкування представників державних установ та місій, включаючи дипломатичні, військові і т.д.; представників міжнародних інституцій та інше, настільки ж важливе і пов'язане з опосередкованим проявом державних суверенітетів.

У цілому, необхідно виділити *геоцивілізаційний простір безпосередніх переміщень* індивідів з причини їх багатолінійної участі в культурному і науковому обміні; здійсненні міжособистісних зв'язків у просторі бізнес-інтеракцій; переміщень в лавах збройних сил і їх участь у воєнних діях; участі в релігійних заходах за межами соціумів; міжособистісних контактах пов'язаних з туризмом; спортом; і т.д.

Всі переміщення і контакти в міжнародному просторі індивідів, що мають ту чи іншу особистісну і статусну кваліфікацію, складають основу міжнародного спілкування. Множинні ряди подібних контактів, інформаційних і діяльних взаємодій індивідів формують сутнісний контент процесів міжсоціумних обмінів. Саме в основі на них практично здійснюються всі міжнародні відносини. І хоча, в міру цивілізаційного розвитку «індивідуальних товариств», на ці взаємодії накладаються більш ніж значущі соціальні та нормативні обмеження, реальні міжнародні відносини завжди пов'язані з життєдіяльністю володіючих суверенітетом розуму людей і здійснюються через них.

Природним при цьому є те, що форматування взаємодії в міжнародному просторі індивідів практично завжди безпосередньо пов'язане з їх національною й громадянською ідентифікацією та самоідентифікацією. Навіть процеси глобалізації, що призвели до множинних проявів космополітизму і розмивання доктринальних засад «держави – нації», не настільки відчутною мірою вплинули на характер міжособистісних відносин у міжнародному просторі, щоб вже зараз, або поки ще зараз, не змогли привести до жорсткого прояву кризи національної ідентичності і, відповідно, до зміни сутнісних підстав реальних міжсоціумних взаємодій.

І, нарешті, особливе значення для розвитку міжнародних відносин набувають випадки, коли в міжсоціумній взаємодії вступають індивіди, приватне статусне положення яких визначено їх участю у владі в кожному окремому соціумі. Високий рівень повноважень і розширене коло компетенцій, безумовно, значимо впливають не тільки на формати міжсоціумних взаємодій, а й на утримання міжнародних відносин окремих періодів їх здійснення.

Якщо ж подібні індивіди, завдяки своїм особистісним якостям та / або ситуативному збігом обставин, не тільки реалізують свої лідерські позиції в соціумі, але і мають визначальний вплив на розвиток міжнародних систем, такі особистості можуть придбати статус «*та'верена*», від рішень і діяльності якого буде залежати не тільки історична доля «індивідуального суспільства», а й «*Візерунок Епохи*» для міжнародного співтовариства будь-якого виділеного темпорального періоду буття Людства. «Та'верен – особистість, навколо якої Колесо Часу звиває нитки життів всіх, що знаходяться поруч, а може, і ВСІ життєві нитки – і так утворюється Павутина Долі і Візерунок Епохи», – постулює один з найвідоміших авторів «фентезі» і філософ Роберт Джордан [7, с. 824].

Таким чином, можна констатувати, що діяльність володіючих суверенітетом розуму людей, формуючи у своїй сукупності «*Павутину їх Долі*», визначає те, як «колесо часу звиває нитки людських життів в Візерунок Епохи, який утворює *суть реальності* для цієї Епохи» [7, с. 827], підтверджуючи тим самим, що самі міжнародні відносини завжди знаходять своє практичне вираження у взаємодіях між людьми.

Список використаних джерел

1. Boulding K. Conflict and Defense. A General Theory. – New York, 1962.
2. Норберт Элиас. Общество индивидов. – М., 2004.
3. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – Т.21.
4. Tocqueville A., Levy Freres M. Ouverts completes. – 1865. – Т. II.

5. Guisot F. L'Histoire de la civilization en France depuis la chute de l'Empire Romain jusqu'a 1789. – Paris, 1829. – Т.1.
 6. Энциклопедический словарь, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/es>
 7. Джордан Роберт. Огни небес. Цикл Колесо времени. – М. – Санкт-Петербург, 2003.

References

1. Boulding K. Conflict and Defense. A General Theory. – New York, 1962.
 2. Norbert Elias. Obshechestvo individov. – М., 2004.
 3. Marx K., Engels F. Sochineniya. – Т.21.
 4. Tocqueville A., Levy Freres M. Ouverts completes. – 1865. – Т. II.
 5. Guisot F. L'Histoire de la civilization en France depuis la chute de l'Empire Romain jusqu'a 1789. – Paris, 1829. – Т.1.
 6. Enzyklopedicheskiy slovar, 2009 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/es>
 7. Jordan Robert. Ogni nebes. Zykl Koleso vremeni. – М. – Saint-Petersburg, 2003.

Khonin V. M., PhD, associate professor International Law department, Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), khonin@i.ua

Individuals – sovereignty of the mind and the relations between societies

In the article the system of status freedoms and constraints that determine the position of the people owing the sovereignty of the mind of direct subjects of the relations between societies in general behavioral space of the humanity is set forth.

Keywords: individual, behavioral unit, behavioral space, the sovereignty of the mind, the model limitations, geocivilizational space, «ta'averen».

Хонин В. Н., кандидат юридических наук, доцент кафедры международного права, Институт международных отношений Киевского национального университета им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), khonin@i.ua

Индивиды – суверенитет разума и межсоциальные отношения

Формируется система статусных свобод и ограничений, определяющих положение людей как обладающих суверенитетом разума непосредственных субъектов межсоциальных взаимодействий в общем бихейвиоральном пространстве бытия Человечества.

Ключевые слова: индивид, бихейвиоральная единица, бихейвиоральное пространство, суверенитет разума, модельные ограничения, гецивилизационное пространство, «та'аверен».

УДК 321.01

Калінін В. Ю., кандидат політичних наук, викладач кафедри соціології, НТУУ «Київський політехнічний інститут» (Україна, Київ), kalinin.volodia@gmail.com

СВІТ–СИСТЕМА ТА ДЕРЖАВА ЯК ОДИНИЦІ АНАЛІЗУ У ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Зростання публікацій навколо світ–системного аналізу серед вітчизняних дослідників відкриває простір для ґрунтовнішого розгляду окремих понять розроблених в межах цього напрямку. В даному випадку пропонується проаналізувати пізнавальну спроможність поняття світ–система та порівняти її з традиційним поняттям для суспільно–політичних наук – державою. Метою статті постає розкриття пізнавального потенціалу поняття світ–система. Заради досягнення поставленої мети були використані метод виявлення каузальних зв'язків та порівняльний метод.

Заради досягнення поставленої мети було розглянуто появу та еволюцію поняття світ–система. Завдяки виокремленню перспективного та ретроспективного підходів до аналізу понять світ–система та держави вдалося виокремити переваги та недоліки першої.

Ключові слова: світ–система, держава, світ–імперія, світ–економіка, міні–світ–система.

Будь–яке наукове поняття а рїогї є евристичним інструментом, яке допомагає нам пізнавати світ. Однією з основних переваг світ–системного аналізу є прагнення вийти за межі встановленого наукового дискурсу, що

дозволяє критично осмислити такі традиційні одиниці аналізу в суспільно–політичних дослідженнях як держава, нація, клас, партія. Перегляд нібито «звичайних» понять дозволяє привернути увагу до тих обставини та фактів, які губляться в загальній картині усталеного наукового дискурсу.

Вперше поняття світ–система отримує свій розвиток у дослідженнях Фернана Броделя. Він вводить поняття світ–економіки у науковий дискурс в процесі вивчення регіону Середземного моря епохи переходу від Середньовіччя до Відродження. Іншими словами, первинним поняттям стала світ–економіка, а лише згодом було сформовано концепт світ–система.

Французький історик зазначає у третьому томї своєї праці «Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст.», що необхідно розрізняти світову економіку та світ–економіку. Перша охоплює всю планету у її господарських відносинах, перш за все через конотації з державами. Друге поняття було позичено з німецької мови, яке означало світове господарство (з нім. Weltwirtschaft). Ф. Бродель розумів під ним «...економічно самостійний терен планети, здатний загалом бути самодостатнім, такий, якому його внутрішні зв'язки й обміни надають певної органічної єдності» [2, с. 12].

Згодом, отримавши свій початок у Франції, поняття світ–економіки закріпилося на іншому березі Атлантики завдяки Імануїлу Валлерстайну. Він значно розширив його використання шляхом подальшої розробки. Проте поняття загалом зберегло свої характерні риси, що були визначені ще Ф. Броделем. Світ–економіка визначається своїм територіальним та видовим значенням, тобто певним нехтуванням кордонами політичних, релігійних, культурних, етнічних одиниць із зосередженням уваги на нерівному обміні всередині самої системи. Однією з найтипівіших дефініцій є наступна: «...широкі нерівні ланцюжки з об'єднаних структур виробництва, які поділені багаточисельними політичними структурами» [5, с. 115]. Новація І. Валлерстайна полягала у запровадженні диференціації світ–система на три історичні форми її існування: міні–система, світ–економіка та світ–імперія [4, с. 211]. Окрім того, американський вчений пропонує типологізувати форми світ–система на дві групи. До першої будуть відносити ті, в якій політичні структури домінують над всіма іншими (тобто, світ–імперія), а в другій економічні становлять основу всіх відносин (міні–система та світ–економіка).

Перша форма світ–система отримала свою назву через відносно малі розміри в географічному вимірі, а тривалість їх існування обмежувалася приблизно шістьма поколіннями. Проте практично всі відомі людству світ–система були міні–системами, окрім останньої капіталістичної світ–економіки. Характерними рисами цих утворень є переважна гомогенність в культурному та управлінському сенсі. Світ–імперія у свою чергу є, перш за все, політичними структурами, які в меншому ступені детермінуються економічними процесами порівняно з іншими історичним системами. Серед особливостей даної форми світ–систем слід виокремити охоплення різноманітних соціально–політичних утворень, що через владні відносини перерозподіляють капітал догори по ієрархічній драбині світ–імперія [4, с. 115].

Втім розвиток поняття світ–система не зупинився на І. Валлерстайні, якому довелося вести наукові баталії